

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Tractatus II. De actibus humanis voluntariis & involuntariis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

TRACTATUS II.

De Actibus Humanis voluntarijs & involuntarijs.

C A P. I.

De Spontanea & Voluntario.

1 **A**D Operationem Spontaneam requiritur, ut ab intrinseco principio procedat, & agens agnoscat quid agatur. Nam *Voluntas non fertur in incognitum*. Hinc spontaneum definitur, cuius principium est in agente, cognoscente singula, id est, ea omnia, ex quibus substantia actionis, tanquam obiecto suo, dependet V. C. Si Titius patrem ense occidat, necesse est, ut sciat esse hominem, esse patrem, esse enssem, &c. Nam actio parricidij ex natura versatur circa patrem.

2 **N**B. Spontaneo contradictorie opponitur non spontaneum: contrarie invitum, quare omne invitum est non voluntarium, sed non vice versa.

Differt autem invitum à non spontaneo, & involuntarium à non voluntario, 1. Subiecto, quia invitum & spontaneum solis substantijs cognoscentibus tribuitur, non voluntarium autem & involuntarium proprie solis intellectualibus; At verò non spontaneum & non voluntarium maxime substantijs non cognoscentibus competunt. 2. Differunt latitudine prædicationis. Omne enim invitum est non spontaneum, sicuti & omne involuntarium est non voluntarium, sed non vice versa: siqui-

siquidem ex contrario rectè infertur contradicto-
rium: *Est nigrum, ergo non album.* Non item ex con-
tradictorio contrarium, *Est non album, ergo nigrum.*
Confirmatur. Sola ignorantia facit actionem esse
non voluntariam, vt si hominem occidisti, inuincibiliter ratus esse feram, sponte homicidium non
commisisti. Non tamen sola ignorantia facit actio-
nem esse inuoluntariam; sed requiritur etiam repu-
gnantia voluntatis, vt dicaris inuitus agere. Qua-
propter, si inimicum, quem occisum vis, per inuincibilem errorem pro fera occidas, homicidium tibi
nec voluntarium erit, nec inuoluntarium. 29.

CAP. II.

De Libero.

Libera actio est, quæ post intentionem finis, & I
deliberationem rationis ex electione est.

Intentio est motus rationalis appetitûs in finem,
per media assequendum, cuiusmodi actio soli ho-
mini competit, nam solus ipse in bono cognito per-
cipit ordinem ac proportionem ad media: in qua
proportione formalis ratio finis consistit. Bruta,
quia carent intellectu, materialiter solum cognoscunt
bonum suum & finem.

Finis est, qui propter se appetitur, & cuius gratia
cætera velut media appetuntur.

Deliberatio rationis oritur ex indifferentia rerû, 2
intellectui in hac vita propositarum, quæ indifferē-
tia in eo consistit, quod nullum particulare obiectû
homini in hac vita appareat omni ex parte bonum
atque conueniens, hic & nunc necessario appeten-
dum si felix esse velit: nam in obiectis virtutum, V.
C. reperit molestiam, in obiectis vitiorum turpitu-
dinem.

dinem. Quamobrem humana ratio confert hinc apparentes rationes conuenientiae, illinc oppositas rationes inconuenientiae, & sic deliberat; ac deniq; concludit siue iudicat, diciturque talis processus intellectus, deliberatio & consilium, quod in brutis non reperitur, sed solum necessarius impulsus, siue determinatio potentiae ad prosequendum delectabile, & fugiendum molestum. 30.

3 Voluntas liberè eligit, vel respuit id, quod intellectus, facta consultatione iudicauit.

NB. Quamdiu Intellectus vnum ex propositis melius, aptiusq; ad finem intentum iudicat, voluntas non potest eò ipso oppositum eligere. Effet enim talis electio sine rationis iudicio, quod fieri nequit.

4 Duplex est libertas. 1. Secundum Exercitium, estque potestas seu indifferentia ad agendum & non agendum. Qualem libertatem homo in hac vita circa omnia obiecta habet: siquidem nullum obiectum est, cuius prosecutio adeo necessaria videri debet ad obtinendam felicitatem, vt ommissio actus circa idè obiectum, nō etiam aliquam rationem boni haberi possit. Quod attinet ad vitam, beati necessariò amant Deum, ideò quia nulla ratio se offerre potest, cur Deus clarè visus, & voluntati tanquam summum bonum indefinenter propositus non ametur. 2. Libertas secundum specificationem, estq; potestas siue indifferentia, tum hanc, tum contrariam actionem circa idem obiectum exercèdi; V. C. circa Fidei propositionem, assensum ac dissentum, circa Deum, amorem & odium; Cuiusmodi libertatem homo in hac vita circa omnia bona particularia habet; non item circa bonum & malum in cōmuni. Prius prob. Quia nullum est particulare obiectum, quod intellectui

le etui in hac vita adeo bonum appareat, vt non etiã in eo reperire possit aliquam rationem malitiã. Si quidem optimum Deum apprehendere potest, vt punitorem sui, eaq; ratione ipsum odisse: neq; vllum obiectum adeo malum apparet, vt nõ habeat rationem boni; nam omne malũ fundatur in aliquo ente, quod naturã suã bonum est: sic mors propria, quia à maiori malo liberat, per accidens bona iudicari potest. Posterior prob. Adæquatum obiectum voluntatis volentis est bonum, nolentis est malum; atque in bonitate seu felicitate vniuersim seu abstractè considerata non reperitur aliqua ratio mali, & è cõtra. Ergo voluntas odisse non potest felicitatem, neque amare miseriam in communi. 31.

Liberò contradicitoriè opponitur non Liberum, 5
contrariè autem necessarium naturæ.

N. Sicut duplex necessitas. 1. præcipientis legis seu prohibentis, quæ est necessitas ex hypothesi, si reatũ ac pœnã declinare velis. 2. Necessitas naturæ. Sic homo sumpto cibo nõ potest non nutriri, ita & duplex libertas, 1. ab obligatione legis, sic libera opera dicuntur, quæ non cadunt sub præceptum V. C. cælibatus. 2. Libertas à necessitate naturæ; sic omnia ea libera dicuntur, quæ ex deliberatione rationis, & electione voluntatis fiunt, alioque nomine vocantur actiones morales, quia pertinent ad mores, quibus laudem vel vituperationem meremur.

Sola voluntas libera est formaliter à necessitate 6
naturæ, intellectus autem est radix libertatis.

Illæ Actiones hominis propriæ dicuntur, quæ propter 7
finem ex deliberatione rationis fiunt, reliquæ quæ ex necessitate, naturales, V. C. dormire

Actus humani partim sunt elicti à volũtate (V. C. 01
quæ à libera voluntate immediatè eliciuntur; quorũ

alii circa finem versantur, & sunt 3. Simplex voluntas seu complacentia boni. intentio boni acquirendi, & fruitio seu gaudium in bono acquisito: alii verò versantur circa media, scilicet consensus, electio & usus) partim sunt imperati, qui sunt actus aliarum potentiarum, videlicet intellectus, appetitus sensitivi, & externorum membrorum, quæ voluntatis motionem suscipere solent. Adde; Ipsam voluntatem sibi ipsi imperare posse. sic V. C. Charitas vel pœnitentia imperat actus aliarum virtutum, quando voluntas ex motivo vnius virtutis, elicit actum alterius virtutis, V. C. ex amore Dei pauperis miseretur.

9 Coroll. 1. Intellectus per se & secluso actu voluntatis, non est capax peccati & meriti, similiter nec appetitus sensitivus, nam ad peccandum & ad merendum requiritur libertas à necessitate naturæ; atque intellectus per se non est liber à necessitate naturæ. Ergo.

Coroll. 2. Primus actus intellectus in quouis negotio, non est propriè humanus seu moralis sed naturalis, ideoque peccati meriti que incapax. Nam libertas non est sine actu voluntatis: Sed primus actus intellectus, seu prima cogitatio in quouis negotio est sine omni actu voluntatis: cum enim voluntas non feratur in incognitum, & consequenter omnem actum voluntatis præcedat actus intellectus, ne in infinitum abeamus, necesse est fateri, aliquem esse actum intellectus, qui volitus non sit, ideoque nec liber aut moralis: ad eiusmodi autem primam cogitationem homo à Deo immediatè potest moueri; ordinariè tamen per sensus exteriores, & per imaginationem naturaliter concitatam.

10 Coroll. 3. Actus intellectus & actus voluntatis, sunt

sunt inter se partim priores, partim posteriores. Primus enim omnium est apprehensio finis, seu actus intellectus proponens obiectum voluntati, ut bonum hominis: sequitur amor & intentio voluntatis; exinde mouetur intellectus ad inquirendū media, & consultandum ac denique iudicandum, quodnam conueniens ad finem obtinendum: succedit his liber consensus voluntatis amplectentis medium; post consensum in tempore executionis faciendæ; intellectus practicè iudicat medium à voluntate approbatum, membris exterioribus exequendum esse, qui actus imperium dici solet, procedens elicitiuè ab intellectu, ex electione voluntatis, cum sit intimatio quædam facta inferiori membro de executione voluntatis. Denique cum hoc ipso practico iudicio, seu imperio intellectus consentiens voluntas, re ipsa mouet & applicat potentiam ad executionem, quæ applicatio vsus appellatur.

Coroll. 4. Licet intellectus in actibus suis per se liber non sit, multum tamen pendet à libera motione voluntatis: tum quia voluntas intellectum applicat ad hoc vel aliud obiectum, tum etiam propter sympathiam, quæ est inter voluntatem & intellectum, ut ad quod obiectum affectus voluntatis inclinatur, id etiam melius magisque appetendum intellectui appareat. 33.

CAP. III.

Quotuplex sit voluntarium seu liberum.

Voluntarium substantiæ Intellectualis vel est necessarium vel liberum. Strictè, quomodo beati in cælo necessario amant Deum: & infantes & amentes & ebrii voluntate sua necessario feruntur in

tur in obiecto sub ratione boni proposita. Voluntarium liberum diuiditur 1. in elicatum, quod est ipse actus voluntatis cum ratione deliberationis elicitiis

2. in imperatum, id est, actus intellectus, & aliarum potentiarum, quæ voluntatis motioni parent.

2. Secundo diuiditur in id, quod est à voluntate propria, & quod est voluntarium voluntate aliena. Hoc posteriori modo voluntas patris censetur voluntas filii impuberis, tutoris pupilli, prælati Religiosi, Adami posterorum.

3. Tertio diuiditur in voluntarium expressum, (quod verbis aut signis ex instituto significatur) & tacitum (quod sine verbis, facto aut omissione facti), unde, ex circumstantiis consensus voluntatis colligi potest. Huc illa reg. 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur;* id est, quod verum, si ex coniecturis consensus adiuuetur, sicut declarat reg. 44. in 6. *Qui tacet, non fatetur, sed nec utiq; negare videtur.*

NB. Tacens consentire videtur, si agatur de eius favore & commodo, non item si de eius incommodo. V. C. si aliquis tibi promittat aut donet, taces, nec contradicis, censeris acceptare, item, si aliquis te præsentem & non contradicente fidei iubeat, censeris ratum habere, iuxta illud Bartoli, l. si remunerandi, §. si passus, ff. mandati. *Qui patitur aliquid fieri, quod ad sui commodum spectat, mandare censetur.* Cõtra verò si quis se sibi ab altero donari, vel puellam ad matrimonium contrahendum obligare cupiat, illa verò taceat, non censetur hoc ipso consensum præbere, quia agitur de eius obligatione, secus si nutu vel annulo significet. 34.

Secundo; Tacens consentire videtur, si consentire nolens negare vel contradicere deberet; non item, si contradicere aut respondere non tenetur. Coroll.

Si

Si Reus à Iudice legitime interrogatus respondere ad obiecta taceat, fateri præsumitur, Item, sedens in capitulo, si iniquæ constitutioni non reclamet, cum tamen utiliter potest, consentire cæsetur. Quod verum est in ordine ad incurrendum peccatum & pœnam; nõ item, quod attinet valorem electionis, quia in re graui & communitati præiudicante, taciturnitas non debet haberi pro consensu.

3. Scientia & patientia prælati consensus æstimatur, si contradicendo absq; scandalo alteriusve mali periculo impedire possit; non item si facile impedire non possit. V. C. Si prælatus habes potestatem dispensandi, sciat subditum suspensum vel irregularẽ (præsumente ex iusta causa, prælatum scire & contentum esse) confessiones audire, nõ prohibeat, censetur hoc ipso dispensare velle, iuxta regulam, *Quod ubi requiritur licentia ad valorem ipsius actus, sufficit tacita & præsumpta de ratihabitione præsentis, non autem futura.* Sed ubi licentia non requiritur ad valorem actus, sed tantum ad debitum ordinem, tunc sufficit probabilis spes & præsumptio ratihabitionis futuræ.

4. Diuiditur in voluntarium actu & virtute. Ut verò actio virtute ^{voluntaria} dicatur, debet initio fuisse libera, & vi motionis illius hucusq; durare & operam necesse est permanere in ea animi dispositione, secundum quam operatio eius sub arbitrii potestate cadere potest. Nã si sacerdos v. c. domo egressus sacramenti offerendi gratia, postea in somnum aut ebrietatem incidat, & in ea dispositione formam verborum proferat, non erit talis operatio virtute voluntaria, cum moralis actio non sit. Loquor de actione non de passione, nam in suscipiente (sicut in administrante) non requiritur voluntas permanens actu vel virtute

virtute siue in effectu morali: sufficit enim si antecesserit, & contrario actu nunquam reuocata sit, tunc enim secundum benignam interpretationem permanere censetur. Quare dormiens V. C. vel phreneticus validè baptizatur, si ante baptismum desiderauit; non item validè baptizat. 35.

5 Quintò diuiditur in id, quod directè ac per se voluntarium est; & quod indirectè siue in alio.

Voluntarium indirectum duobus modis accidit: 1. si homo voluntariè exercent actionem, ex qua scit vel suspicatur secuturū aliquem effectum, et si eum per se non directè intendat, indirectè tamen ipsi voluntarius est. V. C. si scias te in ebrietate rixari, verberare, & tum te inebries, percussio & homicidium indirectè voluntarium in ebrietate commissum censetur, &c. Idem dicendum de pollutione, quam scis sequi, si ita iaceas, tales cibos comedas.

Circa hanc doctrinam 3. aduertenda. I. vt effectus ex operatione, vt causam, secutus, voluntarius censetur, necesse est, operantem aduertisse ad periculum secuturi effectus: nam si nullam cogitationem de effectu suscepit, nullo modo voluntarius censetur. II. Aliquando accidit, vt effectus inordinatus ex libera actione naturaliter secuturus, si præuisus fuerit, voluntarius operanti censetur; sed ad culpam ei non imputetur, quamuis imputaretur, si eiusmodi effectum voluntas directè intenderet. V. C. Si intelligas ex honesta operatione, quam exercere vtile ac necessarium est, delectationem carnalem in appetitu, pollutionem in somnis secutam, ea tibi ad peccatum non imputatur, sed nihilominus indirectè voluntaria est; quia qui causam vult, è qua effectum naturaliter ac necessario secuturum

deceptio, & contrarius error veritati, existens V.C. in Iudæis hæreticis, aliisq; errantibus.

- 2 Secunda est ignorantia iuris, vt si quis ignoret, quod lege vel consuetudine constitutum. V.C. Carnes die veneris prohibitas esse. Et ignorantia facti, vt si quis ignoret, rem particularē, ex qua actio moralis veluti obiecto dependet, vt si quis nesciat carnē esse quā comedit, vel nō cogitet, esse diem Veneris.

- 3 Tertio diuiditur in eam, quæ est causa operis; vt si amicū ex ignorantia occidisti, putans esse ferā, quia facti te pœnitet. Et in eam, quæ non est causa operis, sed cōcomitans, vt si inimicū, quem maximè à te occisum cupiebas, pro fera occidisti, nō ob ignorantia, sed cū ignorantia, quia tamen occidisses, quare nec facti pœnitet, sed potius gaudes.

- 4 Quarto in ignorantiam antecedentem, quia omnem voluntatis actum antecedit, ideoq; prorsus inculpata, inuincibilis dicta, quia adhibita diligente inquisitione veritatis cognitio acquiri non potuit: Et in ignorantiam cōsequentem, quæ aliquo modo voluntaria est, ideoq; culpabilis vincibilis, quia superari ac tolli, & opposita scientia acquiri potuisset ac debuisse.

- 5 Vincibilis ignorantia subdiuiditur in affectatam, cum quis datā operā vult ignorare: Et non affectatā, quæ vel crassa, supina, vt si ad eam tollendam nullam curam adhibeas, alia non crassa, quæ non tam facile superari potuit, vel ad quam vincendam diligentia adhibita est, sed non sufficiens.

NB. Crassa ignorantia in re magni momenti moralis.

- 6 Assertio I. Ignorantia inuincibilis tam iuris, quam facti, omninò à culpa excusat. Nam vbi nō est voluntarium,

factum, ibi nulla est culpa, sed ignorantia facti reddit actum simpliciter inuoluntarium. Ergo.

NB. Vt opus malum homini ad culpam impute-
tur, debet actu aduertisse eius malitiam, vel forma-
lem rationem mali.

Si operans indistinctè iudicauit esse peccatum, 7
quod re ipsa nullum aut veniale tantum est, non est
præsumendus mortaliter peccasse, nisi venerit illi in
mentem dubitare, vel suspicari de malitia mortali.

Affert. II. Ignorantia Concomitans inuincibilis à 8
culpa excusat, &c. Prob. Vbi nō est scientia eius quod
agitur, ibi non est voluntarium: vbi autem volunta-
rium non est, ibi nulla culpa est, Ergo, qui inuincibi-
liter ignorat hominem inimicum esse, quem occi-
dit, is non vult ea actione homicidium committere.

Nec obstat, quod homo ita affectus sit, vt si animū
aduerteret, homicidium vellet. Deus enim non im-
putat homini peccata, quæ faceret, si hoc vel illud in
mentem veniret, sed diuinæ gratiæ ascribendum
est, quod id animo non incidat.

Affert. III. Ignorantia vincibilis non excusat opus 9
à culpa, facit tamen leuiorem culpam, quàm si scien-
ter paratum esset. Nam obiectum malum eatenus
culpæ imputatur, quatenus est voluntarium. Ignorā-
tia autem vincibilis voluntarium non tollit quidem;
minuit tamen (excipe ignorantiam affectatam) Er-
go etiam culpam non tollit ex toto, sed ex parte.

Ignorantia vincibilis earum rerum, quarum co- 10
gnitio per se in præcepto est, est peccatum speciale,
oppositum ei virtuti, quæ in talium rerū cognitione
versatur, V. C. Negligentia in cognoscēdis fidei my-
steriis ad credendū necessariis. Ignorantia autē, siue
C 2 cogno-

cognoscendi negligētia earū rerum, quarum cognitio non per se, sed per accidens præcipitur, nempe in ordine ad opus, quod præcipitur, non est speciale peccatum: sed accipit speciem suam à legis transgressione, cuius causam vel periculum præbet. V. C. Vincibilis ignorantia, vtrum ieiunii dies sit, quo carnem comedis, pertinet ad peccatum inempeiantię. Vincibilis ignorantia, vtrum sacerdos sit, quem percussis, ad peccatum sacrilegii. 42.

- II Ignorantia & cognoscendi voluntaria omisso vnum peccatū faciunt in genere moris, ad eum modum, sicut actus internus & externus, vnum. Ratio est, quia ignorantia, cum in intellectu existat, non est peccatum, nisi quatenus volita: nō autem volita est, nisi quia eam aliquis posset ac deberet tollere, & negligir.

CAP. V.

De Concupiscentia, vtrum voluntarium tollat, aut minuat?

Nota. Concupiscentia est passio appetitūs sensitivi; persequentis bonum delectabile, vt sunt amor, desiderium, spes, gaudium, ira.

- I Et talis passio diuiditur in antecedentem (omnis voluntatis deliberationem, quæ nec meriti, nec demeriti capax) & consequentem, quæ voluntatis arbitrio excitatur, vt ad promptiorem operationem inferuiat.

- 2 Assert. I. Passio consequens non minuit, sed potius auget voluntarium, quia demonstrat intensiorem voluntatis ad actum peccati &c. si quis in se magnum desiderium vini excitet, vt eò intemperantius bibere possit.

Aff. II. Passio antecedens non facit actum, ad quē 3
 impellit involuntariū, minuit tamen libertatem, i-
 mo interdum omnino tollit. Prima pars probatur,
 quia involuntarium est, quod agitur cum tristitia,
 quod vero fit ex amore, id non agitur cum tristitia,
 Ergo passio concupiscentiæ non efficit actum inuo-
 luntarium. Secūda pars probatur, Voluntarium hu-
 manum siue liberum oritur ex intellectu, proponēte
 obiectum cum indifferentia: sed passio cōcupiscen-
 tiæ facit, vt intellectus magis æstimet motiua occur-
 rentia pro ea parte, ad quā sensitiuus appetitus incli-
 nat; idq; ob naturalē sympathiam siue consensionē,
 quæ est inter potentias sensitiuas & racionales, iuxta
 illud: *Quemuis iudicare de rebus sicuti affectus est.* Ergo
 passio minuit voluntarium, per consequens quoq;
 peccatū aut virtutis meritum. Tertia pars prob. Li-
 bertas voluntatis descendit ex potestate intellectūs,
 proponētis obiectū cū indifferentia; sed in vehemē-
 tissima passione, V. C. iræ, tristitiæ, fieri potest, intel-
 lectum adeo perturbatū esse, vt obiectum non pro-
 ponat cum omnibus circumstantiis neq; rationibus
 in vtrāq; partem indifferentem ostensis, sed cū de-
 terminatione ad id, ad quod passio inclinat, exhibi-
 tis solum rationibus, quæ in eam partem tendunt:
 hoc casu voluntas non agit liberè, sed naturaliter ac
 necessariò, adeoq; nō peccat: Confirm. Amentes &
 ebrii ideò liberè nō agant, quia sensus internos per-
 turbatos habent, quæ perturbatio per accidens re-
 dundat in intellectum, quippe in hac vita dependē-
 tem ab internis sensibus. Sed in vehemētissima pas-
 sione, iræ, tristitiæ, sensus interni valde perturbari
 possunt, quæ perturbatio similiter in intellectum
 redundat. Ergo, &c.

De Coactione & Metu, *utrum Inuoluntarium efficiant?*

1 **V**is, Coactio & inuoluntarium differunt: Vis seu violentia (etiam inanimatis competit) & coactio locum habet in actibus imperatis exteriorum membrorum, quæ voluntatis Imperium suscipere solent. Cum ergo eiusmodi membra ab extrinseco mouentur contra voluntatis inelinationem, tunc homo violentiam patitur, ut videtur in stupro violentè illato puellæ.

N. Motus primò primi sunt inuoluntarii, sed nõ coacti, quia coactio postulat motionem ab extrinseco agente & contra inclinationem voluntatis.

2 Metus, iuxta Vlpianum, est instans vel futuri periculi causã, mentis trepidatio: & metu fieri id dicitur, quod quis mali declinandi causã facit, alioquin non facturus.

3 Metus alius ab intrinseco proficiscitur, ut si nauta pecunias metu naufragii abiiciat vltro, alius ab extrinseca persona directè incutitur; vel iuste, V. C. si magistratus te sub pœna excommunicationis cogat ad matrimoniũ: vel iniuste, v. c. si quis alicui mortem minetur, nisi filiã ducat, & hoc matrimonium nullum.

4 Metus ab extrinseco alius est cadens in constantem virum, qui etiam grauis, iustus, probabilis dici solet, alius cadens in inconstantem virum, qui & leuis, vanus & iniustus dici solet.

Nota; Ut Metus factum alioquin illicitum excuset, necesse est, ut sit maioris mali, quã sit illud, quod metus causã suscipitur. Secundum quam exceptionem, metus etiam mortis non censetur iustus, si ob eam aliquis etiam in minimum peccatum consentiat.

riat. Nam qualibet mala potius vir fortis tolerare debet,
quam in peccatum consentire.

Metus grauis mali, puta mortis intentatæ sufficit
ad infirmandum actum; esto aliquis agendo peccet:
vt si matrimonium tali metu ad actus contrahat &
consumet. 45.

Affert. I. Vis & coactio propriè dicta, si membris
exterioribus inferatur, tollit omne voluntarium,
quia quod fit voluntate repugnante, in id voluntas
non consentit.

Aff. II. Vis & coactio impropriè dicta & secundū
quid, inferens metum alicuius mali, ob quæ actio fit,
quæ alioquin non fieret, non tollit voluntatem sim-
pliciter; facit tamen inuoluntarium secundum quid,
adeoq; efficit, vt actio sit mixta ex voluntario & in-
uoluntario. Prob. prima pars. Voluntarium est, quod
consultò fit, ab agente cognoscente singula, circa
quæ est actio, qui autem metu mortis V. C. latroni
pecunias dat, is, consideratis omnibus circūstantiis,
consultò eligit, tanquam hic & nunc bonum, pecu-
nias dare. Ergo datio est voluntaria simpliciter loquē-
do Poster: pars prob. Inuoluntarium est, quod fit cū
auersione voluntatis: ab eo autè, quod quis metu a-
git, alioquin nõ acturus, abhorret volū, quatenus
illud secundum se spectatur.

Coroll. Quod metu fit, magis voluntarium est,
quam inuoluntarium. Est enim voluntarium simpli-
citer, inuoluntarium conditionatè, iuxta l. si mulier.
ff. de eo quod metus causa; Si metu coactus adii heredi-
tatem puto me heredem effici, quia, quamuis si liberum es-
set, noluisse tamen coactus volui. Quare reg. 4 ff. de re-
gulis iuris. Quod coacta voluntas, tamen voluntas est, id-
eoq; quod dicitur in regula illa: Velle non creditur, qui

obsequitur obsequio parentis vel Domini, intelligitur ad hoc, ut poena delinquenti minuatur.

- 8 Contractus, qui fiunt ob metum ab extrinseco iniuste illatum, ordinariè validi sunt, licet rescindi debeant, probatur ex Instit. de except. princip. Si metu coactus, aut dolo inductus, &c. stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere, palam est, iure civili te obligatum esse, inspecto iuris civilis rigore, ex qua tamen obligatione, non oritur actio efficax, quoad executionem; quia secundum aequitatem elidi potest exceptione iuxta c. 2. De iis, quae vi metusue causa fiunt: *Qua metu & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari*. Aliqui tamen sunt contractus, ut matrimoniū & sponsalia; qui ob grauem & iniustum metum ipso iure ecclesiastico irriti sunt.

NB. Quod fit causa metus ab intrinseco, vel sine iniuria, omni iure validum ac firmum est, V. C. metu naufragii votum conceptum.

- 9 Metus gehennae, si sit causa finalis obseruationis legum, malus & seruilis est, quia hoc casu homo reatum poenae timet, super omne malum, consequenter suam immunitatem ac proprium commodum amat super omne bonum, quod diuinæ charitati repugnat. At verò bonus est timor gehennae, si sit causa tantum impulsiva & finalis secundaria: talis enim timor prouenit ex habitu spei Theologicae: quandoquidem eiusdem virtutis est, bonum suum prosequi, & oppositum eius refugere.

C A P. VII.

Vtrum Actus Morales speciem & Essentiam suam accipiant ab obiecto?

- 1 **M**orale per se primo conuenit actibus humanis ex deliberatione rationis procedentibus; secundum analogiam.

analogiã vero actib. externis, qui rationis ac voluntatis imperio subduntur; ad eum modũ, quo sanitas primo dicitur bona animalis cõstitutio; secundũ analogiam vero & denominationem extrinsecam alijs rebus V.C. cibo tribuitur.

Dividitur 1. in bonum morale (honestum) quod 2 substantiã rationali per se consentaneum ac decens est; adeoq; moralis bonitas consistit in ratione sive ordine convenientiã, cum substantia rationali libera. 2. & in malum morale (inhonestum,) quod per se repugnat ac dedecet rationalem liberam substantiam.

Actus Morales bonitatis vel malitiã speciem accipiunt à reali obiecto suo, consequenter bonitas vel malitiã in obiecto reperitur fundamentaliter, in actione formaliter.

N. Amare Deum ideo bonum, quia Deus optimus peculiari quadam ratione humanã voluntati congruit; & opus Eleemosynã ideo bonum, quia decet hominem miseria proximi sublevabilis. 48.

Actus alij per se & præcisè ex obiecto mali sunt; vt fornicari, Deum ac proximum odisse: alij vero propter legis positivã prohibitionem; vt festo die laborare, Missam non audire.

Actus morales alij interne consumantur; vt Charitas Dei, hæresis: alij verò in externam operationem transeunt; vt eleemosynam dare, furari. Externa moralis operatio obiectivè quidem prior est actu interno, sed vt exercita ab actu interno, posterior; tanquam participans bonitatem vel malitiam ab interno actu. 47.

Actus internus & actus externus in genere moris non faciunt numerum. Tamen externus actus in

Confessione debet explicari, quippe materialiter complens internum & perficiens.

- 7 Actus internus voluntatis efficax, si opere non completur, quia deest operandi facultas, habet quidem omnem substantialem bonitatem vel malitiam (Nam, ut ait S. Bernard. *Voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas*) sed non accidentalem, quando quidem externa executione materialiter perficitur; Sic voluntas Martyrij essentialiter gloriam meretur, ac si consummaretur, sed non accidentalis gloriae laureolam.

C A P. VIII.

De humanarum Actionum Circumstantiis in communi.

- 1 Circumstantiae sunt particulares humanarum actionum in genere moris accidentales conditiones. Earum sunt genera: quaedam accidentaliter tantum aggravantes vel minuentes, (verb. causa, Actionis vehementia vel remissio, mora longa, aut brevis) quaedam vero novam speciem afferentes, ob speciem quam gerunt habitudinem conformitatis vel difformitatis ad rationalem naturam, V. C. furari in loco sacro.
- 2 Circumstantiae novam speciem addentes subdividuntur; quaedam actioni retinenti propriam speciem ex objecto alteram adiungunt: V. C. Si eleemosynam des pro poenitentia, erit haec actio in duplici specie virtutis, id est, misericordiae ac poenitentiae. Si fueris in loco sacro, spectabit ad speciem peccati, iniustitiae & sacrilegij. Aliae circumstantiae speciem actionis mutant, V. C. si eleemosynam des ob vanam gloriam, mutatus opus misericordiae in inanis gloriae opus: si reddas

reddas debitum in loco sacro, mutatur opus iustitiæ
in Sacrilegium. 59.

NB. Circumstantiam V.C. loci sacri mutare actum de bono in malum, non ita intelligitur, quasi actus ante bonus fuerit & in specie virtutis; per circumstantiam vero transmutatus in speciem vitij: sed quod esset bonus & in specie virtutis, nisi pravâ illâ circumstantiâ inficeretur.

Omnis actio moralis ac libera in individuo vel bona vel mala est, & nulla indifferens. V.C. festucam humo leuare, si humano modo ac deliberatè fiat, ob finem aliquem necessarium fit, quæ ratio ad finem, si rationi conformis sit, puta si festucam tollas, vt cubiculi mundities, corporis atq; animæ munditiem tibi conciliet; bona & honesta est talis actio. Sin autem ratio ad finem rationi conformis non sit, vel quia ad finem malum refertur; sed festucam humo tollis, solum vt libertatis exercendæ appetitui satisfacias, tunc non minus otiosam (quippe sine debito destitutam) actionem exerces; quam si otiosum verbum proferas. Verbum autem otiosum peccatum est, iuxta illud Christi Matth. 12. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in novissimo die. Ergo à simili, actio otiosa, peccatum.

C A P. IX.

De Circumstantiis in particulari.

Septem Circumstantias numerat S. Thomas. Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Circumstantia quis significat conditionem siue qualitatem personæ operantis, & actui malo saepe novam speciem addit, vt si coniugatus forni-

fornicetur, & contra temperantiam & iustitiam peccat. 52.

- 2 Peccata tanto graviora sunt, quanto sanctior aut sublimior persona, quæ peccat, si cum plena deliberatione agat. Hinc Sapiens c. 6. Potentes potenter tormenta patientur.

NB. Relapsus in mortale aggravat quidem sed non mutat speciem, nisi quis formali & expressâ intentione vilipendendi Deum, peccet.

Circumstantia *Quid* significat conditionem aut qualitatem obiecti circa quod actio versatur. Sæpe adfert novam speciem, ut si accedas ad alienam *uxorem*; si contra parentes, fratres &c. Si innocentem lædas iniuriôsè, iuxta Zach. 2. *Qui vos tetigerit, tanges pupillam oculi mei.* Eadem circumstantia interdum actui bono novam speciem addit, V. C. si pauperi sacerdoti eleemosynam largiaris, erit is actus duplicis speciei virtutis, misericordiæ & Religionis.

- 3 Peccata externa in loco sacro commissa, continent peccatum irreligiositatis, plerunque veniale; tunc autem mortale, si actus valde turpis sit, (ut *Contactus impudici in verendis*) vel ab Ecclesia specialiter prohibitus ob reverentiam loci sacri, ut fornicatio & furtum.

NB Peccata in templo tunc habent rationem sacrilegij, cum directè repugnant vsibus illis, ad quos locus sacer deputatus, alias non.

- 4 Finis extrinsecus licet respectu operantis principale obiectum sit, est tamen accidentalis circumstantia operis, quod ob eum finem exercetur, puta, si quis fureretur causâ fornicandi, vel si quis ieiunet pro pœnitentia.

NB. Pau-

NB. Pauperi eleemosynam dare, causa miseriam sublevandae est finis operis intrinsecus: pro peccatis vero dare, est finis operis extrinsecus.

Septem potissimum modis contingit, ut actio ex operantis arbitratu ad finem extrinsecum referatur: 1. Vel Actus ex obiecto bonus, refertur ad finem extrinsecum bonum: ut dare eleemosynam, pro poenitentia, additque novam speciem bonitatis, 2. Vel actus ex obiecto bonus, refertur ad finem malum, fitque simpliciter malus. 3. Vel actus ex obiecto bonus, refertur ad finem indifferentem; ut si ieiunes solum ad parcendum sumptibus, & ille actus indifferens. 4. Vel actus ex obiecto indifferens, refertur ad finem bonum, ut iter facere religionis causa, tribuitque actui unam speciem essentiali bonitatis, sc. virtutis religionis. 5. Vel actus ex obiecto indifferens, refertur ad finem malum, ut ambulare ad fornicandum, tribuitque unam essentiali speciem malitiae, scilicet intemperantiae. 6. Vel actus ex obiecto malus, refertur ad finem bonum, ut furari; ut possis eleemosynam dare.

Ille actus simpliciter malus, sub genere iniustitiae. Nam species quaedam furti est, ex alieno liberalem esse. Ratio petitur ex discrimine inter bonum ac malum morale, quia, ut S. Dionys. ait, *Bonum ex integra causa est, malum ex quovis defectu*, id est, ut actio moraliter bona existat, necesse est, ut & obiectum & finis, & omnes circumstantiae rectae rationi consentanea sint. V. C. ut corporis refectio sit opus virtutis temperantiae, necesse est, ut mediocris sit sumptio, & debito sine fiat, loco, tempore & modo; quod si unum horum desit, V. C. si comedas in medio foro, vel templo, &c. erit opus malum,

7. Vel actus ex obiecto malus refertur ad finem malum

malum

malum, ut furari fornicandi causa, tribuit diversam speciem. Quod si vero media eiusdem speciei coniuncta cum malo sine per se esse solent, tunc vna numero malitiam, contrahunt. V. C. Actus impudici, qui per se ordinarie referuntur ad fornicationes, siue tanquam dispositiones praecedant, siue sequentes, licet distinctae, tum cohaerentes, censentur accessoriae, nec opus confessi fornicatione tales circumstantias & contactus significare.

Circumstantia *Quomodo*, interdum addit novam speciem, ut videre est in stupro violento, & in cadauere, hominis à te occisi, in frustra secato &c.

Huc pertinet an peccatum commissum ex ignorantia, an mera malitia, an metu, suasionem, precibus.

Circumstantia *Quando*, sumpta pro mora temporis, qua actio durat, bonitatem vel malitiam eius accidentaliter tantum auget, ut si die dominico te inebries, &c. non addit novam speciem nisi fiat ex directa intentione inhonorandi sacrum tempus.

NB. Locus, tanquam res permanens est consecrationis & sanctitatis moralis capax, non item tempus, ut res fluens.

C A P. X.

Quanam Peccatorum circumstantiae in Confessione necessario explicandae sint?

1 Circumstantiae omnes morales, speciem mutant, vel novam speciem adferentes in confessione sunt explicandae, quia ad integritatem pertinet omnem malitiam mortalem explicare. Ergo etiam circumstantiae mutant speciem.

2 Circumstantiae cum solum intra eandem speciem aggravant, non sunt explicandae, idque propter difficultatem

cultatem discernendi inter circumstantias, multum vel parum aggravant, & ad vitandos scrupulos.

Circumstantia quid, siue circa quid, si attingat, 3
quantitatem, ac veluti integritatem obiecti substan-
tialis, necessario in Confessione explicanda, V. C.
quod 10000. furatus, quia pertingis ad notabilem
quantitatem obiecti formalis, quod est ~~minimum~~
damnum proximi. Et quod incestum commiseris in
primo gradu, quod tot homines occidere proposue-
ris, quia alioquin non tota substantia peccati morta-
lis explicaretur. Nam maior irreverentia est contra
matrem, quam consobrinam &c. & maius damnum
si 1000. quam si 100. fueris.

Circumstantia relapsus non est necessario expli- 4
canda, quia non mutat speciem. Neque Circumstan-
tia duplicis præcepti, si V. C. violasti ieiunium Vigilię
cadentis in quatuor tempora.

Neque circumstantia violati duplicis voti castita-
tis, puta si religiosus sacerdos fornicatus sit, debet
dicere se Religiosum esse, sed non est necesse explica-
re circumstantiam sacri Ordinis.

N. Monachus debet in Confessione significare se
religiosum, quia graviorem habet obligationem, ut
pote spiritualiter mortuus; Sacerdos autem forni-
cans satisfacit si dicat se contra votum castitatis for-
nicatum, tacito sacro ordine: siquidem sacerdotis
fornicatio extrinsecè tantum aggravatur propter
sanctitatem personę: at in Religioso etiam intrinsecè
aggravatur in ratione prævaricationis voti, quod ma-
ius & arctius esse constat in Religioso quã sacerdote.

Circumstantiæ peccati minuentes eã tantum ex- 5
plicari debent, quæ peccati malitiam vel omninò
tollunt, vel ex mortali faciunt veniale, quia alias deci-
pies graviter ~~confessarium~~.